

Madra Dağı (Balıkesir/İzmir) ve Çevresinde Etnobotanik Bir Çalışma

Fatih SATIL^{1*}

Ekrem AKÇİÇEK²

Selami SELVİ¹

^{1*}Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Balıkesir-TÜRKİYE

²Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, OFMA, Biyoloji Eğitimi ABD, Balıkesir-TÜRKİYE

*Sorumlu Yazar

e-posta: fsatil@gmail.com

Geliş Tarihi: 02 Mayıs 2008

Kabul Tarihi: 30 Haziran 2008

Özet

2005-2007 yılları arasında Madra Dağı ve çevresinde (Balıkesir/İzmir) yapılan floristik çalışmalar sırasında, tespit edilen bitkilerin etnobotanik özellikleri araştırılmıştır. Bölge halkının gıda, ilaç, yem, el sanatları ve diğer alanlarda yararlandığı bitkiler ve bu bitkilere ait kullanımlarına ait geleneksel bilgiler derlenmiştir.

Bu çalışma; Madra Dağı ve çevresindeki 19 yerleşim yeri ve buralarda kurulan 3 yerel pazarda yürütülmüştür. Bu süre içinde araştırma alanında 45 kişiyle görüşme yapılmıştır. Bölgede kullanımı belirlenen toplam 115 bitki taksonu ve bunlara ait yerel bilgiler toplanmıştır. Toplanan bitkilerin; 52'si gıda, 46'sı ilaç, 19'u yem, 14'ü el sanatlarında ve 10 tanesi de süs bitkisi olarak kullanılmaktadır. Bölgede, 12 bitki türü ise ticari amaçlı toplanıp satılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Balıkesir, Etnobotanik, Flora, Madra Dağı.

An Ethnobotanical Study in Madra Mountain (Balıkesir/İzmir) and Vicinity

Abstract

During the floristic researchs made in Madra Mountain and its vicinity (Balıkesir/İzmir) between the years of 2005 and 2007, the ethnobotanical characteristics of the plants, determined, have been investigated. The plants from which the local people benefit in the fields of food, medicine, feed, handicrafts as well as other fields and the traditional datas related to the use of these plants have been compiled.

This study has been conducted in Madra Mountain, in 19 settlements around it and in 3 local markets set up around these places. An interview has been made with 45 people in the research field within this period. 115 plant taxon, the use of which has been determined in the region and the local datas belonged to them have been gathered. Among the plants picked up, 52 of them are used as food, 46 of them as medicine, 19 of them as feed, 14 of them as handicrafts and 10 of them as ornamental plants. As for 12 plant types, they are picked up and sold for commercial aims in the region.

Key Words: Balıkesir, Ethnobotany, Flora, Madra Mountain.

GİRİŞ

Madra Dağı coğrafi konum bakımından Ege Bölgesinin asıl Ege Bölümü ile Marmara Bölgesinin Güney Marmara Bölümünün sınır kesiminde yer alır. Bu alan, Balıkesir ilinin İvrindi, Havran, Burhaniye ve Ayvalık ilçeleri ile İzmir ilinin Bergama ilçesi topraklarında yer almaktadır. Araştırma alanı, yüksek, engebeli dağlık alanlar ile bunların çevresinde yükseltisi fazla olmayan tepelik alanlardan oluşmaktadır. Araştırma alanı bitki coğrafyası bakımından Akdeniz fitocoğrafik bölgesinde yer almakla birlikte, Avrupa-Sibirya ve İran-Turan fitocoğrafik bölgelerinin de bazı elemanlarını barındırmaktadır [1, 2].

Balıkesir ili sınırları içerisinde yapılmış etnobotanik çalışmalar oldukça sınırlıdır. Duran ve ark. [3] tarafından yapılmış olan "Balıkesir Yöresinde Yenen Yabancı Meyveler ve Etnobotanik Özellikleri", Tümen [4] tarafından yayınlanmış olan Balıkesir bölgesindeki tıbbi amaçlı kullanılan Labiatae familyası bitkileri konulu bir çalışma bulunmaktadır. Ayrıca, Tümen ve Sekendiz [5]'in birlikte gerçekleştirdikleri "Balıkesir ve Merkez Köylerinde Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkiler" adlı çalışmaları vardır. Balıkesir'in Gönen ilçesinde, Tuzlacı ve Aymaz [6] tarafından yapılan etnobotanik çalışmada ise sadece halk tıbbında kullanılan bitkiler araştırılmıştır. Çalışma sonucunda 84 bitki türünün halk tarafından kullanımı tespit edilmiştir. Bitkilerin hangi kısımlarının hangi hastalıklara karşı nasıl kullanıldıklarını ortaya

koymuşlardır. Bunların dışında, araştırma alanına yakın olan Ayvacık ve çevresinde Tütenocaklı ve Uysal [7] tarafından yapılmış etnobotanik bir çalışma ile Kaz Dağı Milli Parkı çevresinde, Satıl ve ark. [8] tarafından yapılmış bir etnobotanik envanter çalışması bulunmaktadır.

Madra Dağı ve çevresinde yanlış arazi kullanımı, özellikle aşırı otlama ve aşırı bilinçsiz bitki toplama faaliyetleri nedeniyle bitki örtüsü hızla yok olmaktadır. Buna ek olarak, modernleşme, kentlere göç, sağlık hizmetlerine daha kolay erişim, yol ve ulaşım araçlarındaki gelişmeler vb. faktörlerin etkisi ile günümüzde bitki kullanımının yaygın olduğu kırsal alanlarda bitkiler konusunda geleneksel bilgi birikimine sahip kişilerin sayısı da her geçen gün azalmaktadır. Ayrıca, bu etnobotanik bilgilerin kayıtlı olmaması, eski kuşaklarca bilinen bilgilerin yeni kuşaklara aktarılamaması, bu konuda yeterli çalışmaların olmaması gibi nedenlerle bu kültürel miras artık yok olmak üzeredir ve genç nesillerin ilgisizliği nedeniyle de gün geçtikçe kaybolmaktadır. Bu bilgilerin kayıt altına alınabilmesi için organize ve kapsamlı bilimsel nitelikli çalışmaların en kısa sürede yapılması gerekir.

Bu çalışmada, bölgede insanlar tarafından gıda, ilaç, yem ve diğer amaçlarla kullanılan bütün "yararlı bitkilerin" envanterinin çıkartılması ve bunların kullanımlarına ilişkin bilgilerin tüm ayrıntılarıyla araştırılarak belgelenmesi amaçlanmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Etnobotanik envanteri kapsamında yaptığımız çalışmada, hem halkbilim hem de botanik yöntemleri kullanılmıştır. Çalışma 2005-2007 yılları arasında; Kozak, Kıranlı, Korucu, Büyük fındık, Büyük ılıca, Çelimler, Çobanlar, Değirmen başı, Demirciler, Gebeçinar, Gümeli, Haydar, İkizce, Karaçebiş, Kınık, Kıpıklar, Kocaeli, Küçük ılıca, Yeşil köy olmak üzere toplam 19 yerleşim biriminde gerçekleştirilmiştir.

Kaynak Kişilerle Görüşmeler

Çalışmada kaynak kişi olarak; orta yaş üstü kadınlar ve erkekler, çobanlar, belirli bitkileri kullanarak insanları tedavi eden "Lokman hekim" adı verilen kişiler, ip, sepet ve hasır gibi el sanatlarında usta kişiler, yörede görevli ziraatçiler, ormancılar ve öğretmenler seçilmiştir. Araştırmada toplam 45 kaynak kişi ile görüşülmüştür.

Pazar yerlerindeki araştırmalar sırasında tanışılan kişilerin adresleri alınarak bu kişiler köylerinde ziyaret edilmiş ve ayrıntılı görüşmeler yapılmıştır. Görüşme esnasında köyde bu konuda bilgi sahibi olan başka kişilerin de hazır bulunması sağlanmıştır. Bazen kaynak kişilerle görüşmeler köy meydanında, bazen hayır yemeklerinde, bazen kendi evlerinde, bazen de köy kahvesinde topluca gerçekleştirilmiştir. Böylece elde edilen bilgilerin birden fazla kişi tarafından doğrulanması sağlanmıştır. Kaynak kişilerin bilgi birikimine göre, Ertuğ [9] tarafından geliştirilmiş olan çerçeve sorular yöneltilmiş ve verilen cevaplar kaydedilmiştir.

Pazar Araştırmaları

Bölgede kurulan İvrindi, Korucu ve Havran pazarlarına çıkılarak gözlemler yapılmıştır. Bu pazarlara gelen köyler ve sattıkları ürünler tespit edilmiştir.

Tablo 1. Gıda Amaçlı Yararlanılan Bitkiler

Familiyası	Latince	Yerel Adı
Apiaceae	<i>Oenanthe pimpinelloides</i> L.	Alan maydanozu
Apiaceae	<i>Foeniculum vulgare</i> Mill.	Arap saçı
Apiaceae	<i>Eryngium campestre</i> L.	Boğa diken
Apiaceae	<i>Anethum graveolens</i> L.	Dere otu
Apiaceae	<i>Daucus carota</i> L.	Havuç
Apiaceae	<i>Opopanax hispidus</i> (Friv.)Gris.	Kaymeci, Gaymeci
Apiaceae	<i>Sium sisarum</i> L. var. <i>lanceifolium</i> (Bieb.)Thell.	Kaz ayağı
Apiaceae	<i>Petroselinum crispum</i> (Mill.) Nyman ex. A. W.Hill	Maydanoz
Asteraceae	<i>Cynara scolymus</i> L.	Enginar
Asteraceae	<i>Sonchus asper</i> (L.) Hill subsp. <i>glaucescens</i> (Jord.) Ball	Eşek helvası
Asteraceae	<i>Lactuca sativa</i> L.	Marul
Asteraceae	<i>Taraxacum</i> sp.	Tatlı hindibağ
Asteraceae	<i>Cichorium intybus</i> L.	Acı hindibağ
Brassicaceae	<i>Armoracia rusticana</i> Gaertn., B. Mey. & Scherb.	Eşek turpu
Brassicaceae	<i>Nasturtium officinale</i> R.BR.	Gerdime, Gerdeme
Brassicaceae	<i>Brassica oleracea</i> L.	Lahana
Brassicaceae	<i>Eruca sativa</i> Mill.	Roka
Brassicaceae	<i>Lepidium sativum</i> L.	Tere otu
Brassicaceae	<i>Raphanus raphanistrum</i> L.	Turp otu
Caryophyllaceae	<i>Stellaria media</i> (L.) Vill.	Cicibücü
Chenopodiaceae	<i>Spinacia oleracea</i> L.	Ispanak
Chenopodiaceae	<i>Beta vulgaris</i> (L.)Koch	Pancar
Cucurbitaceae	<i>Cucurbita pepo</i> L.	Kabak
Dioscoreaceae	<i>Tamus communis</i> L.	Acı filiz otu
Fabaceae	<i>Vicia faba</i> L.	Bakla
Fabaceae	<i>Vigna unguiculata</i> (L.) Walp.	Börülce
Fabaceae	<i>Ceratonia siliqua</i> L.	Keçi boynuzu
Fagaceae	<i>Castanea sativa</i> Mill.	Kestane
Liliaceae	<i>Asparagus acutifolius</i> L.	Tatlı filiz otu
Liliaceae	<i>Smilax excelsa</i> L.	Diken otu
Liliaceae	<i>Smilax aspera</i> L.	Özlemik filizi
Malvaceae	<i>Hibiscus esculentus</i> L.	Bamya
Malvaceae	<i>Malva neglecta</i> Wallr.	Develik, Ebegümece
Malvaceae	<i>Althaea officinalis</i> L.	Gül hatmi
Moraceae	<i>Morus nigra</i> L.	Dut
Papaveraceae	<i>Papaver rhoeas</i> L.	Gelincik
Pinaceae	<i>Pinus brutia</i> Ten.	Çam
Pinaceae	<i>Pinus pinea</i> L.	Çam fıstığı, Küner
Polygonaceae	<i>Rumex acetosella</i> L.	Kuzu kulağı, Eşek kulağı
Polygonaceae	<i>Rumex patientia</i> L.	Labada
Rosaceae	<i>Crataegus monogyna</i> Jacq.	Akkız diken, Ak diken
Rosaceae	<i>Prunus amygdalus</i> Batsch	Badem
Rosaceae	<i>Rubus sanctus</i> Schreber	Boğurtlen, Garaltı
Rosaceae	<i>Eriolobus trilobatus</i> (Poir.) Roem.	Dağ elması
Rosaceae	<i>Rosa canina</i> L.	Kuşburnu
Rosaceae	<i>Pyrus amygdaliformis</i> Vill.	Yabani ahlat
Solanaceae	<i>Capsicum annuum</i> L.	Biber
Solanaceae	<i>Solanum melongena</i> L.	Patlıcan
Ulmaceae	<i>Pistacia terebinthus</i> L. subsp. <i>palaestina</i> (Boiss.) Engl.	Şertlemik, çetlemik
Ulmaceae	<i>Celtis australis</i> L.	Çitlembik
Urticaceae	<i>Urtica dioica</i> L.	Isırgan otu, gidişgen
Vitaceae	<i>Vitis vinifera</i> L.	Asma

Tablo 2. İlaç Olarak Yararlanılan Bitkiler

Familiya	Latinesci	Yerel Adı
Apiaceae	<i>Daucus carota</i> L.	Havuç
Apiaceae	<i>Opopanax hispidus</i> (Friv.)Gris.	Kaymacık, Gaymecik
Apiaceae	<i>Sium sisarum</i> L. var. <i>lancifolium</i> (Bieb.)Thell.	Kaz ayağı
Araceae	<i>Dracunculus vulgaris</i> Schott.	Yılan bıçağı
Araliaceae	<i>Hedera helix</i> L.	Sarmaşık
Aspleniaceae	<i>Ceterach officinarum</i> DC	Altın otu
Asteraceae	<i>Achillea millefolium</i> L.	Ayvadana, Civanperçemi
Asteraceae	<i>Matricaria chamomilla</i> L.	Papatya
Boraginaceae	<i>Anchusa azurea</i> Mill.	Güzellik otu
Campanulaceae	<i>Campanula</i> sp.	Çan çiçeği
Caprifoliaceae	<i>Lonicera nitida</i> Wils.	Hanımeli
Caryophyllaceae	<i>Stellaria media</i> (L.) Vill.	Cicibücü
Cistaceae	<i>Cistus creticus</i> L.	Pamukluk, Pamukla
Cistaceae	<i>Cistus salviifolius</i> L.	Pamukluk, Pamukla
Cucurbitaceae	<i>Cucurbita pepo</i> L.	Bal kabağı
Cucurbitaceae	<i>Momordica charantia</i> L.	Kudret narı
Fabaceae	<i>Ceratonia siliqua</i> L.	Keçi boynuzu
Guttiferae	<i>Hypericum perforatum</i> L.	Kantaron otu
Lamiaceae	<i>Rosmarinus officinalis</i> L.	Biberiye
Lamiaceae	<i>Sideritis athoa</i> Papan. & Kokkini	Dağ çayı
Lamiaceae	<i>Lavandula stoechas</i> L. subsp. <i>stoechas</i>	Karabaş otu
Lamiaceae	<i>Origanum vulgare</i> L. subsp. <i>hirtum</i> (Link) Ietsw.	Kekik, Kara kekik
Lamiaceae	<i>Salvia tomentosa</i> Mill.	Moşabla, Şabla, Adaçayı
Lamiaceae	<i>Mentha piperita</i> L.	Nane
Lamiaceae	<i>Melissa officinalis</i> L. subsp. <i>altissima</i> (Sibth. et Smith) Arcang.	Oğul otu
Liliaceae	<i>Asphodelus aestivus</i> Brot	Çirişlik otu
Liliaceae	<i>Ruscus aculeatus</i> L.	Sidik kesen otu, Tavşan memesi
Malvaceae	<i>Althaea officinalis</i> L.	Gülhatmi
Moraceae	<i>Morus nigra</i> L.	Dut
Passifloraceae	<i>Passiflora incarnata</i> L.	Çarkıfelek
Pinaceae	<i>Pinus brutia</i> Ten.	Çam sorgucu
Plantaginaceae	<i>Plantago</i> sp.	Sinir otu, damar otu
Polygonaceae	<i>Rumex acetosella</i> L.	Eşek kulağı, kuzu kulağı
Polypodiaceae	<i>Polypodium vulgare</i> L.	Besbaye, Eğrelti
Ranunculaceae	<i>Anemone coronaria</i> L.	Dağ lalesi
Rosaceae	<i>Crataegus monogyna</i> Jacq.	Yemişen
Rosaceae	<i>Cydonia oblonga</i> Mill.	Ayva
Rosaceae	<i>Prunus amygdalus</i> L.	Badem
Rosaceae	<i>Rubus sanctus</i> Schreb.	Böğürtlen, Garaltı
Rosaceae	<i>Rosa damascena</i> Mill.	Gül
Rosaceae	<i>Rosa canina</i> L.	Kuşburnu
Liliaceae	<i>Smilax excelsa</i> L.	Diken otu
Liliaceae	<i>Tilia rubra</i> DC subsp. <i>caucasica</i> (Rupr.) V.Engl.	İhlamur
Ulmaceae	<i>Celtis australis</i> L.	Şertlemik, çetlemik
Urticaceae	<i>Urtica dioica</i> L.	Isırgan otu, gidişgen
Loranthaceae	<i>Viscum album</i> L. subsp. <i>album</i>	Burç, Andız burcu

Okullarda yapılan anket çalışmaları

Bölgede yer alan veya araştırma bölgesinden taşınmalı eğitim için gidilen yakın yerlerdeki okullarda anket çalışmaları yapılmıştır. Bu okullara gelen 40 öğrenciye bölgede kullanılan “Şifalı bitkiler” ve “Yenen Bitkiler” le ilgili olarak 2 anket uygulanmıştır (Ek 1). Daha sonra, ankette elde edilen bilgiler sınıflandırılarak değerlendirilmiştir. Ayrıca ankete cevap veren aile bireyleri tekrar ziyaret edilerek, daha ayrıntılı bilgiler elde edilmiş ve önceki bilgiler doğrulanmıştır.

Bitki Toplama, Teşhis ve Muhafaza

Kaynak kişilerin gösterdiği, kullanımı belirlenen bitkiler hem pazarlardan hem de doğal habitatlarından toplanarak herbaryum materyali haline getirilmiştir. Kullanımı belirlenen bitkilerin kesin teşhisleri yapılarak Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi, Biyoloji Bölümü Herbaryumu’nda muhafaza altına alınmıştır.

BULGULAR

2006-2008 yılları arasında yapılan alan ve pazar araştırmaları sonucu 48 familyaya ait toplam 115 kullanımı belirlenen bitki taksonu tespit edilmiştir. Yararlanılan bitkiler tarımı yapılan türlerden ziyade, daha çok doğadan toplanan türlerdir. Toplanan bitkiler arasında; 52 gıda, 46 ilaç, 19 yem, 14 el sanatları 10 bitki türünün de süs bitkisi olarak yararlandığı belirlenmiştir. Ayrıca, bölgede 12 bitki türünün ticari amaçlı toplanıp satıldığı tespit edilmiştir (Tablo 1-6).

En fazla kullanımı tespit edilen familyalar sırasıyla; Rosaceae (12), Apiaceae (11), Asteraceae (11), Fabaceae (10), Lamiaceae (10), Brassicaceae (9). Gıda amaçlı olarak en fazla kullanımı tespit edilen familyalar, Apiaceae (8), Brassicaceae (6), Rosaceae (6), Asteraceae (5)’dir. İlaç olarak en fazla kullanımı tespit edilen familyalar ise, Lamiaceae (7) ve Rosaceae (6)’dir. Yem olarak yararlanılan bitkiler daha çok Fabaceae (6) familyasına dahil türlerdir.

Tablo 3. Yem Olarak Yararlanılan Bitkiler

Familiya	Latincesi	Yerel Adı
Brassicaceae	<i>Sinapis alba</i> L.	Beyaz hardal otu
Brassicaceae	<i>Raphanus raphanistrum</i> L.	Yabani turp otu
Cistaceae	<i>Cistus creticus</i> L.	Pamukluk, pamukla
Cistaceae	<i>Cistus salviifolius</i> L.	Pamukluk, pamukla
Ericaceae	<i>Arbutus andrachne</i> L.	Kara davulga
Ericaceae	<i>Arbutus unedo</i> L.	Davulga
Ericaceae	<i>Erica arborea</i> L.	Funda
Fabaceae	<i>Lathyrus sativus</i> L.	Mürdümük
Fabaceae	<i>Vicia cracca</i> L. subsp. <i>gerardii</i> Gaudin	Efek
Fabaceae	<i>Vicia sativa</i> L.	Tırfıl, Fiğ
Fabaceae	<i>Medicago sativa</i> L.	Yonca
Fabaceae	<i>Trifolium</i> sp.	Üçgül
Fagaceae	<i>Quercus coccifera</i> L.	Pinar
Poaceae	<i>Poa trivialis</i> L.	Salkım otu
Poaceae	<i>Zea mays</i> L.	Mısır
Rhamnaceae	<i>Paliurus spina-christi</i> Mill.	Çaltı
Scrophulariaceae	<i>Verbascum</i> sp.	Sığır kuyruğu
Styracaceae	<i>Styrax officinalis</i> L.	Tesbihlik
Loranthaceae	<i>Viscum album</i> L. subsp. <i>album</i>	Burç

Tablo5. Bahçelerde Süs Bitkisi Amaçlı Kullanılan Bitkiler

Familiya	Latincesi	Yerel Adı
Apocynaceae	<i>Vinca major</i> L.	Menekşe
Asteraceae	<i>Calendula officinalis</i> L.	Nergis
Asteraceae	<i>Tagetes patula</i> L.	Kadife çiçeği
Brassicaceae	<i>Matthiola incana</i> (L.) R.Br.	Bahçe şebboyu
Fabaceae	<i>Cercis siliquastrum</i> L.	Erguvan
Lamiaceae	<i>Ocimum basilicum</i> L.	Fesleğen
Oleaceae	<i>Syringa vulgaris</i> L.	Leylak
Primulaceae	<i>Primula malacoides</i> Franch.	Çuha çiçeği
Scrophulariaceae	<i>Antirrhinum majus</i> L.	Aslanagzı
Verbenaceae	<i>Lantana camara</i> L.	Mine çiçeği

Tablo 6. Ticareti Yapılan Türler

Familiya	Latincesi	Yerel Adı
Anacardiaceae	<i>Rhus coriaria</i> L.	Sumak, somak
Araliaceae	<i>Hedera helix</i> L.	Sarmaşık
Asteraceae	<i>Achillea millefolium</i> L.	Ayvadana
Cistaceae	<i>Cistus creticus</i> L.	Pamukluk, pamukla
Cistaceae	<i>Cistus salviifolius</i> L.	Pamukluk, pamukla
Fagaceae	<i>Castanea sativa</i> Mill.	Kestane
Guttiferae	<i>Hypericum perforatum</i> L.	Kantaron otu
Lamiaceae	<i>Salvia tomentosa</i> Mill.	Moşabla, Şabla, Adaçayı
Lamiaceae	<i>Origanum vulgare</i> L. subsp. <i>hirtum</i> (Link) Ietsw.	Kekik, Kara kekik
Liliaceae	<i>Ruscus aculeatus</i> L.	Sidik kesen otu, Tavşan memesi
Pinaceae	<i>Pinus pinea</i> L.	Çam fıstığı, Küner
Primulaceae	<i>Cyclamen</i> sp.	Domuz turpu

TARTIŞMA VE SONUÇ

Etnobotanik çalışmalar boyunca bölgede yerleşmiş toplam 45 kaynak kişi ile görüşme yapılmıştır. Görüşme yapılan kişilerin 26'sı kadın ve 19'u ise erkektir. Kaynak kişilerin yaşları 35-70 arasında değişmekle birlikte, genelde orta yaş üzeridir. Kaynak kişiler arasında erkeklerin de asıl bilgileri anne ve ninelerinden almış oldukları tespit edilmiştir. Dolayısıyla insanların bitkilerle olan ilişkilerinde kadınların özel bir yeri olduğu anlaşılmaktadır.

Bölgede, kırsal alandan kente göç gibi nedenlerle bitkiler konusunda geleneksel bilgi birikimine sahip in-

sanlar azalmaktadır. Örneğin tahta kaşık yapma sanatı bunlardan birisidir. Korucu-Kılıncılar köyü ve Bergama-Yukarı ada köyü'nde farklı bitki odunlarından tahta kaşık yaparak geçimini sağlayan az da olsa bazı yaşlı kişiler bulunmaktadır. Eski kuşaklarca bilinenler yeni kuşaklara aktarılamadığı ve bu alanda yeterli çalışma bulunmadığı için bu çok değerli kültürel miras yok olmaktadır. Bu bilgilerin yeni kuşaklarca öğrenilmesi ve sahip çıkılması ancak bu alandaki çalışmaların yaygınlaştırılması ile mümkündür. Ayrıca, etnobotanik çalışmalarda elde edilen bulguların, genç kuşaklara aktarılabilmesi için bu verilerin ve etnobotanik konusunun ilk ve ortaöğretim programlarına alınmasının yararı olacaktır.

Tablo 6. Ticareti Yapılan Türler

Familya	Latincesi	Yerel Adı
Anacardiaceae	<i>Rhus coriaria</i> L.	Sumak, somak
Araliaceae	<i>Hedera helix</i> L.	Sarmaşık
Asteraceae	<i>Achillea millefolium</i> L.	Ayvadana
Cistaceae	<i>Cistus creticus</i> L.	Pamukluk, pamukla
Cistaceae	<i>Cistus salviifolius</i> L.	Pamukluk, pamukla
Fagaceae	<i>Castanea sativa</i> Mill.	Kestane
Guttiferae	<i>Hypericum perforatum</i> L.	Kantaron otu
Lamiaceae	<i>Salvia tomentosa</i> Mill.	Moşabla, Şabla, Adaçayı
Lamiaceae	<i>Origanum vulgare</i> L. subsp. <i>hirtum</i> (Link) Ietsw.	Kekik, Kara kekik
Liliaceae	<i>Ruscus aculeatus</i> L.	Sidik kesen otu, Tavşan memesi
Pinaceae	<i>Pinus pinea</i> L.	Çam fıstığı, Küner
Primulaceae	<i>Cyclamen</i> sp.	Domuz turpu

Araştırma sahasında, toplam 115 kullanımı belirlenen bitki taksonu tespit edilmiştir. Toplanan bitkiler arasında; 52 gıda, 46 ilaç, 19 yem, 14 el sanatlarında, 10 bitki türünün de süs bitkisi olarak yararlanıldığı belirlenmiştir. Ayrıca, bölgede 12 bitki türünün ticari amaçlı toplanıp satıldığı tespit edilmiştir. Diğer etnobotanik çalışmalarda olduğu gibi [8, 10, 11], bu çalışmada da gıda olarak kullanım ilk sıradadır, bunu tıbbi kullanım takip etmektedir. Gıda olarak kullanılan bitkilerin daha çok yapraklarından yararlanılmaktadır. İlaç olarak kullanımda en fazla Lamiaceae familyası türlerinden yararlanıldığı tespit edilmiştir. Tıbbi amaçlı kullanılan bitkilerin çoğu soğuk algınlığı ve mide rahatsızlıklarında yararlanılmaktadır.

Alanda yoğun olarak ticari amaçla bitki toplama faaliyetleri vardır. Oniki bitki türü ticari amaçla toplanmaktadır. Özellikle Gümeli ve Haydar'daki köy halkı geçimini bitki ticareti ile sağlamaktadır. Ülkemizin en önemli tıbbi droglarımızdan olan kekik (*Origanum vulgare* subsp. *hirtum*) ve adaçayı (*Salvia tomentosa*) bölgede yoğun olarak yayılış göstermektedir. Ancak, alandaki bitki toplama faaliyetlerinin, sürdürülebilir kullanım tarzında yapılmaması dikkat çekicidir. Yıllar önce yoğun olarak yayılış gösteren bu iki türün, son zamanlarda yanlış ve aşırı bitki toplama faaliyeti sonucu populasyonlarının azaldığı dikkat çekicidir. Özellikle Madra Dağı'nın Kozak tarafına bakan güney yamaçlarında kontrolsüz ve aşırı bir şekilde adaçayı toplama faaliyetleri tespit edilmiştir. Kökleriyle bilinçsiz bir şekilde toplanan bitki populasyonunun son yıllarda oldukça azaldığı gözlenmiştir. Ayrıca, bu türlerin yayılış gösterdiği alanlarda büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar, sezon boyunca dağda serbest olarak otlamaya bırakılmaktadır. Bu tür bir uygulama dağdaki zengin bitki örtüsünün zarar görmesine yol açmaktadır. Yetkililerin en kısa zamanda bu uygulamaya bir sınırlama getirmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde özellikle tıbbi ve ekonomik önemi olan türlerin populasyonları tehdit altına girecektir.

Madra Dağı'nın Korucu tarafındaki köylerde kestanecilik önemli bir geçim kaynağıdır. Yerel halk hem aşılınmış hem de aşılınmamış kestane toplayarak geçimini sağlar.

Madra Dağı'nın güney eteklerinde yer alan Kozak ovasındaki çam fıstığı yetiştiricisi 16 köyde yıllık 4-6 bin ton civarında fıstık (kabuklu) üretimi yapılmaktadır. Çam fıstığından ticari amaçlı kullanım dışında, yerli halk; dolma, pilav ve fıstık helvası yapımında da yararlanmaktadır.

KAYNAKLAR

- [1] Sönmez S. 1996. Havran Çayı-Bakırçay Arasındaki Bölgenin Bitki Coğrafyası, İ.Ü. Sosyal Bil. Enst., Türkiye Coğrafyası Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.
- [2] Sütgibi S. 2003. Madra Dağı ve Çevresinin Vegetasyon Coğrafyası, E.Ü. Sosyal Bil. Enst. Doktora Tezi, İzmir.
- [3] Duran A, Satıl F, Tümen G. 2001. Balıkesir Yöresinde Yenen Yabancı Meyveler ve Etnobotanik Özellikleri, Ot Sistematik Dergisi, 8: 87-94.
- [4] Tümen, G. 1989. Labiatae Family as Medicinal Plants from Balıkesir District in Turkey, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakülteleri Dergisi, 4: 7-12.
- [5] Tümen G, Sekendiz OA. 1991. Balıkesir ve Merkez Köylerinde Halk İlaç Olarak Kullanılan Bitkiler. VIII. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, İstanbul.
- [6] Tuzlacı E, Aymaz PE. 2001. Turkish folk medicinal plants, Part IV: Gönen (Balıkesir). Fitoterapia 72: 323-343
- [7] Tütenocaklı T, Uysal İ. 2004. Ayvacic ve Çevresinde (B1 Çanakale) Etnobotanik Bir Çalışma. XVII. Ulusal Biyoloji Kongresi, Adana.
- [8] Satıl F, Tümen G, Dirmenci T, Çelik A, Arı Y, Malyer H. 2007. Kazdağı Milli Parkı ve Çevresinde (Balıkesir) Etnobotanik Envanter Çalışması 2004-2006. TUBA Kültür Envanter Dergisi, 5:171-203.
- [9] Ertuğ F. 2003. Etnobotanik Fiş Örneği ve Çerçeve Soruları, *Türkiye Kültür Envanteri Kılavuzu*, TÜBA-TÜKSEK Yayınları, İstanbul, pp: 101-110.
- [10] Tugay O, Ertuğrul K, Yıldıztuğay E. 2005. Başarakavak (Konya) Kasabası Etnobotanik Alan Araştırması. TUBA Kültür Envanter Dergisi, 4:245-256.
- [11] Cansaran A, Kaya ÖM. 2006. Amasya Merkez İlçe, Bağlarüstü, Boğazköy ve Vermiş Köyleri ile Yassıçal ve Ziyaret Beldeleri Etnobotanik Envanteri, TUBA Kültür Envanter Dergisi, 5:135-170.

